

Metodické poznámky

Stěhováním je přemístění osob přes administrativní hranice územní jednotky, spojené se změnou trvalého bydliště či (u cizinců) místa dlouhodobého nebo přechodného pobytu, a to buď na území ČR (vnitřní stěhování) nebo přes hranice ČR (zahraniční stěhování). Statistika vnitřního stěhování byla zavedena v roce 1949, první výsledky jsou k dispozici za rok 1950. Demografická statistika ČR pokládá tedy za vnitřní stěhování změnu trvalého bydliště mezi obcemi uvnitř našeho státu¹.

Synonymem výrazu „stěhování“ je v praxi termín „migrace“, ten však v přesném smyslu slova je širším pojmem, protože zahrnuje i dojížděku do zaměstnání nebo do škol. V rámci tohoto textu výraz „migrace“ označuje stěhování.

V případě hlavního města Prahy (která je z pohledu administrativního členění jednou obcí) má ČSÚ údaje i o stěhování mezi základními sídelními jednotkami (ZSJ, původně „urbanistickými obvody“). Tyto údaje můžeme dále zpracovávat, abychom získali představu o stěhování obyvatel Prahy v rámci jeho hranic (změna trvalého bydliště uvnitř základní sídelní jednotky hl. m. Prahy se za stěhování nepovažuje). Do úrovně ZSJ jsou změny pobytu evidovány od roku 1970.

ČSÚ sleduje počet případů stěhování, nikoli konkrétní stěhující se osoby. Samozřejmě dochází k případům, kdy jedna osoba mění bydliště dvakrát nebo vícekrát ročně, do údajů o stěhování vstupuje každá taková změna bydliště. V souvislosti s obecně nízkou migrační mobilitou v České republice se však v těchto případech jedná o zanedbatelnou část. V textu a tabulkách tedy místo metodicky správného termínu „případy stěhování“ užíváme obecně pochopitelnějšího termínu vystěhovalí nebo přistěhovalí.

Veškeré zde prezentované údaje o stěhování se týkají nejen obyvatel, kteří se hlásí v popisovaném území k trvalému pobytu (bez ohledu na státní občanství), ale i dalších skupin osob. Od roku 2001 došlo totiž k významné změně okruhu osob, kterých se demografická statistika týká. Kromě českých občanů s trvalým pobytem v ČR zahrnují i cizince s vízy nad 90 dnů, kteří v ČR pobývají déle než rok (podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců), a cizince s přiznaným azylem (podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu). Od 1. 5. 2004, v návaznosti na tzv. Euronovelu zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců, se sleduje i stěhování občanů zemí EU s přechodným pobytem na území ČR a občanů třetích zemí (tj. mimo země EU) s pobytem dlouhodobým.

Data o stěhování občanů ČR byla v letech 2001–2004 získávána zpracováním statistických hlášení o stěhování (hlášení s označením „Obyv 5-12“), kde vykazující zpravodajskou jednotkou byly ohlašovny pobytu v obci, do které se občan přistěhoval, pro cizince byl zpravodajskou jednotkou příslušný okresní orgán Cizinecké a pohraniční policie. Od roku 2005 je zdrojem již elektronických dat o stěhování Informační systém evidence obyvatel (ISEO, spravovaný Ministerstvem vnitra), a to podle zákona 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva.

Data o stěhování cizinců byla v celém sledovaném období poskytována elektronicky Ředitelstvím služby cizinecké a pohraniční policie ČR (Ministerstvo vnitra), které vede evidenci pohybu cizinců, ale již bez některých položek, které byly původně na výkaze ČSÚ (Obyv 5-12) do roku 2000.

Samotná migrace je určena datem stěhování, předchozím a novým bydlištěm, do roku 2004 byl u občanů ČR zjišťován také důvod migrace a vzdělání migrantů. Důvody stěhování byly zjišťovány pouze v případě stěhování uvnitř republiky. Pro účely vlastní demografické statistiky jsou migranti dále charakterizováni pohlavím, věkem, rodinným stavem, státním občanstvím.

Obrat stěhování (někdy hrubá migrace) je úhrnem přistěhovalých a vystěhovalých za stanovenou územní jednotku a období, zpravidla za kalendářní rok. Za kraj je tedy obratem migrace součet přistěhovalých do kraje a vystěhovalých z kraje, obdobně pak za okres nebo obec.

Saldo stěhování (saldo migrace, někdy čistá migrace) je naopak rozdíl mezi přistěhovalými a vystěhovalými v rámci územní jednotky a období, zpravidla za kalendářní rok. Charakterizuje tedy přírůstek (úbytek) stěhování. Je-li počet případů přistěhování vyšší než počet případů vystěhování za stejné období v daném území, jde o migrační přírůstek, zisk (kladné migrační saldo). Naopak je-li počet případů vystěhování vyšší než počet případů přistěhování, jedná se o migrační úbytek, ztrátu (záporné migrační saldo).

Index efektivnosti vyjadřuje poměr salda migrace k obratu stěhování.

Objem stěhování je počet případů stěhování uvnitř daného územního celku. Je důležité rozlišovat, zda jde o stěhování vnitřní (nezapočítává se stěhování přes hranice územního celku) nebo o stěhování celkem (do něhož se započítává veškeré stěhování v územním celku, tedy i přes jeho hranice). Za ČR je objemem

---

¹ Praha je podle tohoto metodického vymezení jednou obcí a případy stěhování uvnitř jejích hranic nejsou v souhrmných údajích za ČR započteny. Případy stěhování uvnitř Prahy jsou však územně určeny a dovolují sledovat stěhování osob mezi částmi Prahy.

vnitřního stěhování součet případů stěhování mezi všemi obcemi ČR (včetně stěhování mezi kraji a mezi okresy).

Cizincem (podle ustanovení zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců) se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie. Jednoduše řečeno, za cizince jsou v České republice považovány osoby s jiným než českým státním občanstvím, osoby bez státního občanství a rovněž osoby s více občanstvími, z nichž žádné není státním občanstvím ČR.

Vstup, pobyt a vycestování cizinců z území České republiky je v kompetenci Policie ČR, Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva zahraničních věcí ČR. Cizinec smí na území ČR pobývat přechodně nebo trvale.

Cizince pobývající v ČR lze třídit podle několika kritérií, přičemž základním dělícím prvkem je to, zda jde o občany zemí EU nebo nikoliv. Níže uvádíme základní přehled kategorií cizinců:

Občané zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska (zkráceně „občané zemí EU“) a jejich rodinní příslušníci:

- registrovaní bez povolení k přechodnému nebo trvalému pobytu
- s povolením k přechodnému pobytu
- s povolením k trvalému pobytu

Občané zemí mimo EU (zkráceně „občané třetích zemí“):

- pobývající v ČR krátkodobě (obecně do 90 dnů) bez víz
- pobývající v ČR na základě krátkodobých víz do 90 dnů
- pobývající v ČR na základě víz nad 90 dní (maximální platnost tohoto víza je 1 rok)
- s povolením k dlouhodobému pobytu
- s povolením k trvalému pobytu
- cizinci s platným azylem

Cizinci bez ohledu na hranice EU:

- registrovaní žadatelé o azyl
- cizinci pobývající v ČR v rámci dočasné ochrany
- nelegálně pobývající cizinci v ČR

Policie může z důvodů stanovených zákonem nevydat cizinci vízum k pobytu (přechodnému i trvalému). Důvody pro neudělení víza nebo jiného povolení k pobytu (přechodnému i trvalému) jsou vymezeny již výše citovanými zákony.

Zahraněční stěhování je změna trvalého pobytu do ciziny nebo z ciziny. Nezáleží na tom, zda jde o občana ČR nebo cizince.

Údaje týkající se zahraniční migrace cizinců zohledňují cizince, kteří se během uvedeného období (například během jednoho roku) do ČR přistěhovali, respektive vystěhovali. Tyto údaje zobrazují pohyb cizinců, nikoli stavy, tj. celkové počty cizinců s povoleným pobytom na území ČR k určitému datu. Data o migraci cizinců v Praze zahrnují migraci registrovaných cizinců jak ze zahraničí, tak z ostatních částí ČR. Od roku 2001 jsou do migrace cizinců započtení také zahraniční studenti.

Základní údaje o počtu a složení obyvatelstva jsou získávány ze sčítání lidu, domů a bytů, na něž navazují každoroční statistické bilance dat o narození, úmrtí a stěhování.

Údaje o počtu obyvatel se týkají obyvatel s trvalým bydlištěm na uvedeném území (bez ohledu na státní příslušnost). Od roku 2001 v návaznosti na Sčítání lidu, domů a bytů 2001 jsou započtení cizinci s přiznaným azylem, cizinci s vízy nad 90 dní, kteří v ČR pobývají déle než jeden rok, a od 1. 5. 2004 i občané zemí EU s přechodným pobytom a občané třetích zemí s dlouhodobým pobytom na území ČR (v návaznosti na tzv. Euronovelu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců).

Střední stav obyvatel - vyjadřuje počet obyvatel daného území bilancovaný k 1. 7. sledovaného roku.

Data se vždy vztahují k územnímu a administrativnímu vymezení v daném roce, nejsou tedy přepočtena na současnou územní strukturu.